

УДК 373.3.011.3-051

Ірина Радченя

РЕАЛІЗАЦІЯ ЖИТТЄВОТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті визначено роль життєвотворчого потенціалу вчителя початкових класів в умовах Нової української школи, окреслено шляхи його реалізації, розкрито сутність поняття. З'ясовано, що успіх модернізації школи залежить від багатьох чинників, а учителеві важливо створити психолого-педагогічні умови для успішної реалізації Держстандарту початкової школи. Зроблено висновок, що педагоги, які розвиватимуть та реалізовуватимуть свій життєвотворчий потенціал, є рушійною силою змін в освіті.

Ключові слова: *життєвотворчий потенціал, вчитель, початкові класи, Нова українська школа, освітня реформа, освітнє середовище, психолого-педагогічні умови, шляхи реалізації.*

The article defines the role of life creating potential of primary school teachers in the new Ukrainian school environment, outlines the ways of its implementation and reveals the essence of the concept. Attention is drawn to the new requirements for the organization of the modern primary school educational process. The concept of «New Ukrainian School» requires creation of an innovative educational environment, which, in turn, requires a qualitatively new teacher. One of the indicators of readiness to work in NUS is the formed life creating potential of a modern teacher. It was found that successful school modernization depends on many factors, and it is important for the teacher to create psychological and pedagogical conditions for successful implementation of the State Standard for Primary Education.

Thus, the realization of the life creating potential of the new Ukrainian primary school teacher will contribute to the harmonious comprehensive development of children's personality. In order to raise a happy nation the school, the children, the teachers and the administration must be happy. The new school should not pursue only success rates of various tests, it should set a goal to bring up healthy and educated Ukrainians, fully developed, responsible citizens and patriots. In order to teach, one has to learn by themselves. Teachers who will develop and realize their life creating potential are the driving force of changes in education.

The theoretical significance and insufficient practical development of the topic open up prospects for further research.

Keywords: *life creating potential, teacher, primary classes, New Ukrainian School, educational reform, educational environment, psychological and pedagogical conditions, ways of realization.*

Сучасне глобалізоване суспільство переживає докорінну зміну підходів до оновлення освіти, що зумовлює переорієнтацію на визнання людини як найвищої цінності. Переосмислення багатьох явищ суспільної свідомості, ставлення людства до освітньої галузі викликали появу нової компетентнісної парадигми освіти, спрямованої на особистість, в основу якої покладено підтримку дитини в її саморозвитку, пильну увагу до її індивідуальності. Зміна суспільних формацій ставить нові завдання перед системою освіти, школою, перед батьками. Нова українська школа зосереджує увагу на формуванні демократичної культури школи, цілісності й цінності людської особистості, дбаючи про її гармонійний розвиток. Реалізація життєвотворчого потенціалу вчителя початкових класів є особливо актуальною в умовах Нової української школи.

Проблема життєвотворчого потенціалу широко вивчається у філософії, психології, педагогіці та інших науках. Психолого-педагогічні аспекти даної проблематики представлено в працях І. Беха, Л. Виготського, Н. Лейтеса, В. Семиченко, О. Яковлевої та інших. Особливості професійної та педагогічної освіти розглядають О. Біда, Г. Васянович, О. Дубасенюк, В. Євтух, І. Зязюн, С. Лісова, Н. Ничкало, Л. Онищук, Г. Яворська. Використанню можливостей професійної підготовки у ЗВО у формуванні особистості майбутнього фахівця присвячено праці В. Гриньової, Т. Довженко, В. Євдокимова, І. Прокопенка, Л. Ткаченко, Л. Філатової, В. Шищенко та інших. Вивченню творчої особистості, її потенційних можливостей та здібностей присвячені праці Б. Ананьєва, В. Андрєєва, Н. Кузьміної, М. Лазарева, В. Моляко; розвитку творчих здібностей майбутнього педагога – О. Євдокімової, Є. Калугіної, Г. Панченко та інших. Питання змісту, методів та засобів професійної підготовки висвітлено А. Алексюком, В. Бондарем, О. Горською, А. Капською, М. Шкілем, О. Ярошенко та іншими. Аналіз різних джерел засвідчив, що, незважаючи на значну кількість наукових робіт та публікацій, дослідження проблеми життєвотворчого потенціалу не можна вважати завершеним. Саме тому воно потребує подальшого вивчення.

Мета статті – визначити роль життєвотворчого потенціалу вчителя початкових класів в умовах Нової української школи, окреслити шляхи його реалізації.

Проблеми в освіті існують у будь-якій країні світу. Виняток можуть становити хіба що країни Скандинавії (Фінляндія, Норвегія, Швеція), але і вони теж стикаються з викликами й постійно вдосконалюються. Насправді, освіта є такою галуззю, яка, на жаль, завжди відстає від розвитку суспільства. І так було завжди. У наш час найбільш затребуваними навичками майбутніх спеціалістів і спеціалісток різних сфер є вміння працювати у команді, критичне мислення, вміння вирішувати складні життєві проблеми, креативність, емоційна грамотність. На жаль, цьому недостатньо навчають у сучасній школі.

Нову шкільну реформу назвали реформою сенсів і зміни відносин [4]. Це не просто нові програми, нове освітнє середовище та перепідготовлені вчителі та вчительки, збільшене фінансування від держави. Це зміна ставлення педагогів до дітей, адміністраторів освіти до вчительства, влади і громади до школи, батьківства – до навчального процесу. Це інший підхід до дитини, до себе, взагалі до життя. Це абсолютна повага і віра в кожную дитину, закріплена концепцією презумпція талановитості кожного і кожної. Серцем цих змін також є педагогіка партнерства (уявний трикутник, на кожній вершині якого розташовується суб'єкт освітнього процесу – дитина, педагог і батьківство). Школа має стати центром громади, де існує життя й поза навчальним процесом, де збираються дорослі, щоб подумати, що вони можуть зробити для свого району, де діти разом із вчителями мають якусь спільну діяльність.

Освітня реформа стартує з початкової школи. Основним для молодших класів є зміна викладання. Понад 20 тисяч педагогів, які працюють із першокласниками, вже пройшли перепідготовку у змішаному форматі (онлайн і офлайн). Тобто немає жодного педагога перших класів, якого б не навчили по-іншому взаємодіяти з дітьми.

Насамперед зміняться форми педагогічної взаємодії у школі. Наприклад, кожен день у школі для першокласників починатиметься в неформальній зоні у «ранковому» колі, для того, щоб дізнатися про стан і настрій дітей. Учитель уперше в українській історії спустатиметься на рівень зору дитини, для того, щоб бути з нею на одному рівні. Зміниться і державний стандарт, а саме, зміст навчання. Оточуючий світ дуже складний, ми не можемо виділити окремо математику, окремо біологію чи мистецтво. Ці речі міксуються. Саме тому і викладання в школі має бути віддзеркаленням реальної картини світу, щоб діти відчували – в житті все пов'язано. Будуть інтегровані предмети вже в молодшій школі.

Учителеві важливо створити психолого-педагогічні умови для успішної реалізації Держстандарту початкової школи. Серед них: дотримання санітарно-гігієнічних умов; створення комфортного психологічного середовища; вивчення та врахування індивідуально-психологічних особливостей учнів; здійснення мотивації до навчання; створення ситуації успіху в НВП; застосування інноваційних технологій, які сприяють розвиткові особистості; виконання вимог щодо реалізації навчальних програм. Саме життєтворчий учитель досягне кращих результатів в Новій українській школі.

Головне завдання вчителя на кожному уроці – створити умови для збереження здоров'я учнів на основі здоров'язберезувальних технологій. Упровадження їх потребує від учителя не допускати перевантаження учнів, визначаючи оптимальний обсяг навчальної інформації й способи її надання, враховувати інтелектуальні та фізіологічні особливості школярів,

індивідуальні мовні особливості кожного. Намагатися планувати такі види роботи, які сприяють зниженню втоми [2].

У новій початковій школі не буде оцінок чи балів, система оцінювання матиме формуючий характер. Це такий зворотний зв'язок, який дозволяє не просто зрозуміти своє місце в рейтингу, а головне – що потрібно зробити, щоб покращити свої навички. Це зміна фізичного середовища також, бо вперше в історії кожна українська школа отримує цільове фінансування на закупівлю меблів та комп'ютерного обладнання для перших класів. Зокрема, це парти і стільці зовсім іншої форми, щоб діти могли як об'єднатися в групи, так і працювати індивідуально.

Освітнє середовище в початкових класах має бути безпечним місцем, де діти почуватимуться захищеними та в безпеці. В освітньому середовищі Нової української школи є баланс між навчальними видами діяльності, ініційованими вчителем, та видами діяльності, ініційованими самими дітьми. Таке середовище забезпечує можливості дітям робити власний вибір, можливості для розвитку нових та удосконалення наявних практичних навичок, отримання нових знань, розвитку свого позитивного ставлення до інших. Щоб освітнє середовище заохочувало дітей до самовизначення і сприяло розвитку їхніх спроможностей, необхідно, щоб воно було мобільним, легко трансформувалося для колективної, групової роботи. Крім того, усі навчальні об'єкти, якими безпечно можуть користуватися учні, мають бути доступними дитині, щоб вона мала можливість вільно пересуватися класом для пошуку необхідних навчальних матеріалів. Це забезпечуватиме можливості здійснювати вибір у класі і, відповідно, приймати самостійні рішення щодо навчальної діяльності, усвідомлюючи при цьому наслідки вибору. Ефективність впровадження нового Державного стандарту початкової освіти в практику діяльності шкіл буде досягнута за умови партнерської взаємодії всіх учасників освітнього процесу, залучення батьків до навчально-виховних заходів, конструктивної взаємодії вчителів [3].

Успіх модернізації школи залежить від багатьох чинників: реалізації дитиноцетрованої мети освіти, ощадливого ставлення до здоров'я дітей, оптимізації змісту з позицій прогнозування й оцінювання компетентнісних результатів, забезпечення в усіх школах мобільного розвивального середовища, партнерства з батьками, громадою; суттєвого піднесення соціального, матеріального і професійного статусу вчителя та ін. [5].

На думку О. Савченко [1] сучасній школі бракує високопрофесійного вчителя – культурної особистості, яка постійно розширює та збагачує власний пізнавальний і культурний простір, чутливо реагує на зміни, позитивно мислить, налаштована на розуміння. Відома вчений-методист упевнена, якщо суттєво поліпшиться економічний статус вчителя, у педагогічні університети піде здібна молодь: «Мені важко змиритися з тим, що освіту XXI століття починають тлумачити як процес надання

освітніх послуг. А як же ідеї особистісно зорієнтованого навчання? Чомусь і досі в Китаї слово «учитель» пишуть із великої літери. За моїм переконанням, особистість першого вчителя по-особливому впливає на світогляд молодших учнів і комфортність навчання».

Суспільству майбутнього потрібні люди з актуальними знаннями, гнучкістю й критичністю мислення, творчою ініціативою, високим життєвотворчим потенціалом. Професіоналізм педагога та входження його в інноваційний режим неможливі без творчого самовизначення, в якому провідну роль відіграє його налаштованість на самовдосконалення, самоосвіту і саморозвиток. Без цього важко забезпечити нову якість освіти.

Життєвотворчий учитель – це дослідник, якому притаманні такі особистісні якості: науково-педагогічне мислення, критичний аналіз педагогічних завдань, розвинена педагогічна інтуїція, потреба у професійному самовдосконаленні тощо. Сучасний учитель повинен володіти певними технологіями та підходами. Завдання професійної освіти – надати студентам – майбутнім учителям початкової школи інформацію та відповідний рівень оволодіння особистісно орієнтованим підходом, технологією співпраці та розвивального навчання, проблемним, пошуковим, творчим підходами на основі активізації мисленнєво-аналітичної діяльності учнів, технологією на основі гуманізації та демократизації відносин, інформаційними системами й технологіями, проведенням роботи з матеріалами ЗМІ. Усе це сприятиме творчому розвитку майбутнього вчителя, його самореалізації під час навчального процесу й оволодіння професією. Використання життєвотворчого потенціалу у професійній діяльності майбутніх учителів початкових класів дає можливість визначити готовність студентів до творчої самореалізації в професійному становленні за наявності в майбутніх учителів початкової школи знань сучасної педагогічної та психологічної теорії, знань особистісно орієнтованих технологій розвитку й виховання особистості.

Ми визначаємо життєвотворчий потенціал учителя як діапазон проявів індивідуальних фізичних, духовних та психологічних можливостей особистості, які реалізуються в її соціальній діяльності, проектуванні, побудові та здійсненні нею свого життя, а в своїй сукупності забезпечують її творчу самореалізацію в соціокультурному просторі. Своєрідність кожної людини в процесі накопичення та реалізації життєвотворчого потенціалу виявляється в її життєвотворчій унікальності.

Учитель в умовах НУШ має змогу реалізувати всі компоненти життєвотворчого потенціалу (інтелектуальний, творчий, життєвий). Цьому сприяють ранкові зустрічі дітей, нестандартні уроки, різні форми роботи (індивідуальні та групові). Усім відомий той факт, що педагогічна діяльність, котра передбачає реалізацію нестандартних ситуацій взаємодії з іншими учасниками педагогічного процесу під час реалізації педагогічних

функцій, апріорі виступає творчою діяльністю, це зумовлює обов'язковість наявності життєвотворчого потенціалу у провідного її суб'єкта – вчителя.

Реалізації життєвотворчого потенціалу вчителя початкових класів сприяє використання педагогічної спадщини В. Сухомлинського, створеної ним унікальної системи всебічного розвитку дитини, великого літературного доробку. Усе це має збагачувати особистісний і професійний розвиток педагога, бути джерелом правильних професійних відповідей на виклики часу реформ, що розпочинаються в освіті, як правило, з початкової школи. Педагогічна система В. Сухомлинського і методологія НУШ ґрунтуються на засадах всебічного розвитку дітей, в умовах особистісно зорієнтованої освіти, базовими принципами якої є гуманність, дитиноцентризм і природовідповідність, що визначають дитину центром освітнього процесу. Метою і місією кожної школи, її педагогічного та батьківського колективу має бути створення найкращих умов для всебічного розвитку особистості дитини: морального, інтелектуального, громадянського, трудового, естетичного, фізичного, творчого [5].

Шляхи реалізації життєвотворчого потенціалу полягають у вияві творчого підходу до організації кожного уроку, до проведення виховних та позакласних заходів, до роботи гуртків, до партнерської взаємодії з батьками, вчителями та адміністрацією.

Частина суспільства пов'язує якісну освіту з тим, щоб у школах було більше комп'ютерів, більше годин на викладання іноземної мови. Добре, що в НУШ наголошено саме на особистісному компоненті та реалізації потенціалу дитини, який може розвинути лише життєвотворчий вчитель.

Таким чином, реалізація життєвотворчого потенціалу вчителя початкових класів в умовах Нової української школи сприятиме гармонійному всебічному розвитку особистості молодшого школяра. Школа, діти, вчителі та адміністрація повинні бути щасливими, для того, щоб виховати щасливу націю. Нова школа не повинна гнатися за показниками тільки тестувань і різноманітних оцінювань, маємо ставити собі за мету виховати здорових і освічених українців, всебічно розвинених, відповідальних громадян і патріотів. Для того, щоб навчати інших, треба навчатися самим. Педагоги, які розвиватимуть та реалізовуватимуть свій життєвотворчий потенціал, є рушійною силою змін в освіті. Теоретична значущість і недостатня практична розробленість теми відкривають перспективи для подальшого її дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бугайчук А. «Попереду в усіх нас велика робота...». *Початкова освіта*. 2018. № 15. С. 53–63.
2. Гриценко О., Юрченко Т. Інформаційно-методичне забезпечення реалізації Держстандарту початкової освіти на основі роботи творчої

- групи. *Початкова школа*. 2018. № 3. С. 1–5.
3. Інструктивно-методичні рекомендації щодо вивчення в закладах загальної середньої освіти навчальних предметів та організації освітнього процесу в 2018/2019 навчальному році. *Початкова школа*. 2018. № 8. С. 1–15.
 4. Концепція нової української школи / Міністерство освіти і науки України. Київ, 2016. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalnaserednya/uasch2016/konczepczyia.html> (дата звернення: 05.10.2017).
 5. Савченко О. Модернізація початкової освіти: діалог з В. О. Сухомлинським. *Початкова школа*. 2018. № 9. С. 1–6.